

La normalització industrial i l'activitat terminològica

La normalització en la terminologia i les indústries de la llengua: el treball del comitè tècnic de normalització UNE/CTN 191

ANTONIO PAREJA-LORA
Universitat Complutense de Madrid
Universitat Nacional d'Educació a Distància
aplora@ucm.es

GUADALUPE AGUADO DE CEA
Universitat Politècnica de Madrid
lupe@fi.upm.es

Font: Lluís de Gibert Alenza

1 Introducció

Des que la informàtica va començar a facilitar les tasques humanes relacionades amb la llengua, el creixement de les anomenades *indústries de la llengua* ha estat progressiu. Aquest desenvolupament s'ha diversificat a l'hora d'utilitzar els ordinadors per resoldre tasques molt diferents: des de la traducció fins a l'ensenyament de llengües, de la confecció de corpus textuais i bases de dades terminològiques a l'extracció de termes, l'anotació lingüística o el disseny d'interfícies d'usuari, per esmentar-ne només algunes. A més, a la dificultat de resoldre aquestes tasques en llengües diferents, se li afegixen la varietat de formats en què es produeix cada recurs i la necessitat d'integració de cadascun d'ells per obtenir el màxim benefici i millors resultats. Tot això mostra la importància de disposar de processos de normalització que facilitin aquesta reutilització, que tant d'èxit han tingut en altres àmbits de la indústria i del coneixement, com ara l'electrònica, el transport o les (tele)comunicacions.

El propòsit d'aquest article és descriure els treballs del comitè UNE/CTN 191 en l'àmbit de la terminologia i les indústries de la llengua i les tasques de normalització que s'han realitzat o s'estan realitzant actualment en aquesta àrea del coneixement, a més dels reptes que

haurà d'abordar el comitè en aquest camp. En primer lloc, en l'apartat 2, es presenten les indústries de la llengua i les seves necessitats de normalització. En segon lloc, l'apartat 3 descriu com es respon a aquestes necessitats des del comitè tècnic de normalització 191 d'UNE (UNE/CTN 191). Aquest apartat 3 s'ha dividit en quatre subapartats, que detallen, respectivament, quins són l'objectiu i les responsabilitats del comitè UNE/CTN 191, quina estructura té, quins vocals en formen part i de quins documents normatius n'és responsable de forma directa. Finalment, es presenten breument els reptes més immediats de la normalització en el camp de les indústries de la llengua i s'inclouen unes reflexions a tall de conclusió (apartat 4), així com les referències associades a aquest treball.

2 Les indústries de la llengua i les seves necessitats de normalització

L'última dècada del segle XX va ser testimoni d'un gran avenç en la globalització i la internacionalització de l'economia, impulsades en gran manera per la innovació tecnològica, fonamentalment per Internet. Alhora, aquest avenç va contribuir a destacar la importància de la comunicació multilingüe i la diversitat cultural i va generar una demanda de diversos serveis i estàndards relacionats amb la llengua que, al seu torn, aportessin qualitat i interoperabilitat. Certament, l'ús d'estàndards reconeguts internacionalment representa un avantatge competitiu per a les empreses en el mercat global. Però, en aquest nou context, a més dels estàndards de qualitat i seguretat, les empreses han de facilitar els serveis i productes al client en la seva pròpia llengua. Per això, les indústries de la llengua també s'han vist afectades per la necessitat d'estàndards, sigui en l'àmbit de la traducció i la localització, la gestió terminològica, la gestió de continguts o els llenguatges controlats, entre d'altres. En realitat, cada cop és més important la comunicació multilingüe tant entre les persones com entre aquestes i els ordinadors, els dispositius mòbils, les tauletes i altres possibles tecnologies lingüístiques. D'això es dedueix la importància de comptar amb estàndards i eines relacionades per presentar aquests serveis lingüístics.

3 El comitè tècnic UNE/CTN 191

L'UNE/CTN 191 és el comitè tècnic de l'Associació Espanyola de Normalització¹ responsable de l'elaboració de normes i altres documents tècnics de l'àmbit de la terminologia que engloben els principis, mètodes i especificacions tècniques per desenvolupar i gestionar recursos lingüístics per al castellà. L'UNE/CTN 191 s'encarrega, així mateix, de col·laborar amb el comitè

tècnic ISO/TC 37,² del qual és mirall, en l'elaboració de normes internacionals en aquest mateix àmbit.

3.1 Objectiu i responsabilitats del comitè UNE/CTN 191

L'objectiu del comitè tècnic de normalització 191 d'UNE és normalitzar els principis, aplicacions i mètodes relacionats amb la terminologia, així com de qualsevol altre recurs lingüístic o de continguts, en el context de la comunicació multilingüe i de la diversitat cultural. El resultat dels seus treballs es concreta en forma de normes que detallen els principis i mètodes de treball propis de la terminologia, així com diversos aspectes de la terminografia assistida per ordinador. No obstant això, cauen fora de la seva àrea d'actuació els aspectes relatius a la traducció i la interpretació que, encara que són objecte de normalització de l'ISO/TC 37, són normalitzats pel comitè tècnic UNE/CTN 174 (Serveis de traducció).

En conseqüència, i més concretament, els aspectes normalitzats per l'UNE/CTN 191 són els següents:

- Els principis i mètodes terminològics.
- El vocabulari de la terminologia i la gestió dels recursos del llenguatge.
- Els treballs terminològics.
- El desenvolupament i la gestió de recursos del llenguatge.
- El disseny, la planificació i l'elaboració de normes terminològiques.
- La terminografia i la lexicografia computacional.
- La documentació terminològica.
- La codificació i els codis concrets en el camp de la terminologia i altres recursos del llenguatge.
- Les aplicacions de la terminologia i altres recursos de llenguatge a l'enginyeria i la gestió dels contenidors.

3.2 Estructura del comitè UNE/CTN 191

L'estructura nominal del comitè reflecteix, igual que passa amb els objectius i responsabilitats, l'estructura bàsica i d'alt nivell del comitè internacional corresponent (ISO/TC 37). L'estructura bàsica i les àrees d'actuació de cadascuna de les subestructures de l'ISO/TC 37 es mostren en la figura 1.³ Pareja-Lora (2015) inclou la informació complementària (resumida, encara que prou detallada) dels processos de normalització d'ISO i del funcionament intern del comitè ISO/TC 37.

Com es pot veure en la figura 1 i a Pareja-Lora (2015), l'ISO/TC 37 es descompon en subcomitès, els quals s'organitzen internament en grups de treball. Mentre que els primers són més aviat fixos pel que fa a la composició, continguts i duració, els segons són bastant més flexibles en aquests tres aspectes. Els grups de treball es creen, en general, amb un objectiu específic

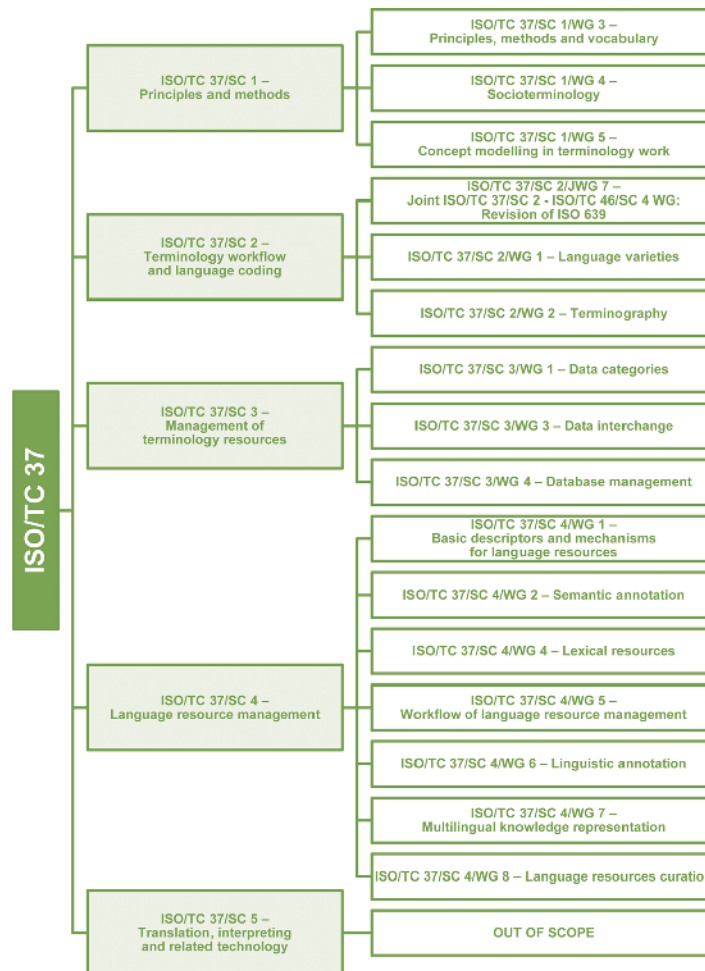

FIGURA 1. Estructura bàsica del comitè internacional de normalització ISO/TC 37

i amb experts internacionals nomenats per a aquesta finalitat, i es tanquen quan el nivell d'activitat decau, l'interès desapareix o per falta de consens, per exemple. La creació de grups de treball per desenvolupar normes és facultativa. No obstant això, independentment que un projecte o un document normatiu sigui desenvolupat finalment per un grup de treball determinat o no, la seva aprovació es duu a terme a la fi en el nivell superior: és a dir, en una votació en què intervenen tots els països membres del (sub)comitè amb dret a vot.

Tant el comitè ISO/TC 37 com el comitè UNE/CTN 191 tenen cinc subcomitès, les denominacions i comeses dels quals són similars, a excepció del subcomitè 5. Com ja s'ha indicat anteriorment, l'àmbit d'actuació del subcomitè ISO/TC 37/SC 5 queda recollit en els treballs de normalització del comitè UNE/CTN 174. Ara bé, el comitè UNE/CTN 191 també inclou un subcomitè 5 (l'UNE/CTN 191/SC 5), dedicat a la normalització en l'àmbit de la terminologia elèctrica (vegeu la figura 2).

El subcomitè UNE/CTN 191/SC 05 és summament actiu, tal com testimonien les 149 normes que ha desenvolupat, traduït, adaptat o publicat.⁴

3.3 Composició del comitè UNE/CTN 191

L'UNE/CTN 191⁵ es va constituir el 21 de febrer de 2006, sota els auspicis d'AENOR, i estava presidit per Antonio Colino, doctor en Enginyeria Industrial i membre de la Reial Acadèmia d'Enginyeria. La secretaria la va assumir l'Associació Espanyola de Terminologia (AETER), sota la responsabilitat de la Guadalupe Aguado de Cea, qui posteriorment va assumir la presidència de l'UNE/CTN 191. En aquest moment, la secretaria l'ocupa Antonio Pareja-Lora, membre d'AETER. Amb la creació d'aquest comitè tècnic, es complia així un dels objectius d'aquesta associació, interessada en l'estudi de la terminologia i els llenguatges d'especialitat, així com en l'elaboració de recursos terminològics en espanyol.

A ells s'hi afegeixen un total de divuit vocalies: tres empreses privades amb experiència en aquest sector (Albisa, Fundéu-BBVA i Linguaserve IS, SA), quatre associacions i organismes creats entorn de la terminologia (AETER, TERMCAT,⁶ TERMIGAL⁷ i UZEI⁸), tres institucions d'àmbit general amb un interès particular en els treballs del comitè (el Consell Superior d'Investigacions Científiques, el Departament d'Espanyol de

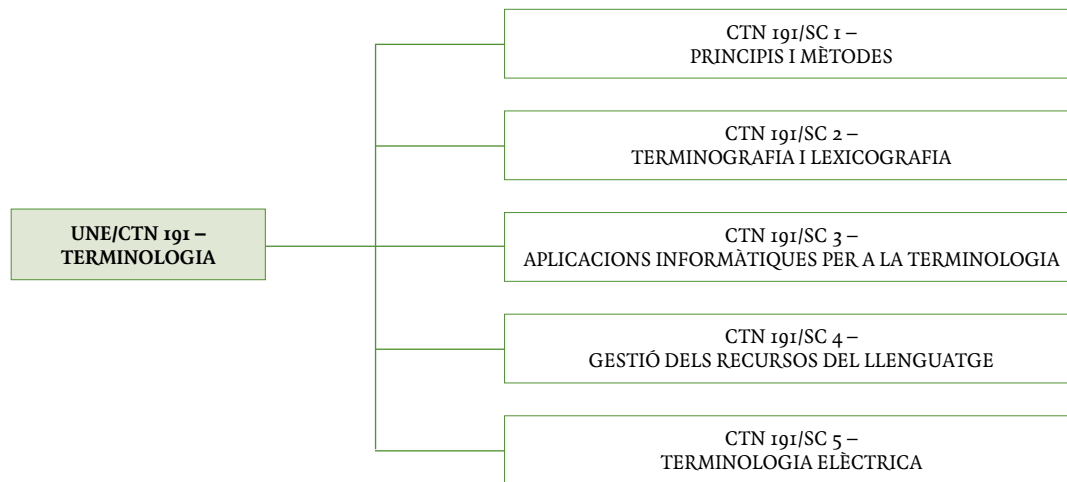

FIGURA 2. Estructura del comitè UNE/CTN 191

la Direcció General de Traducció de la Comissió Europea i la Universitat de Granada), quatre unitats normatives amb àmbits annexos a l'UNE/CTN 191 (UNE/CTN 50 Documentació, UNE/CTN 82 Metrologia, UNE/CTN 174 Serveis de traducció i UNE/CTN 191/SC 05 Terminologia elèctrica), a més d'uns altres quatre vocals que participen en les tasques del comitè a títol individual per la seva extensa i reconeguda experiència en l'àrea. Finalment, la composició del comitè es tanca amb Marta Fernández García, que és la persona designada per UNE actualment per a l'assistència i l'assessorament tècnic al comitè en la seva activitat.

3.4 Documents tècnics en l'àmbit del comitè UNE/CTN 191

Entre els treballs del comitè cal esmentar la traducció dels documents ISO 1087-1:2000 i ISO 1087-2:2000 i la seva posterior publicació com a normes (UNE-ISO 1087-1 Treball terminològic. Vocabulari. Part 1, Teoria i aplicació, i UNE-ISO 1087-2 Treball terminològic. Vocabulari. Part 2, Aplicacions informàtiques). Així mateix, actualment s'està col·laborant amb l'UNE/CTN 50 en la traducció i adaptació de la família de normes ISO 639 (ISO 639-1:2002, ISO 639-2:1998, ISO 639-3:2007, ISO 639-4:2010 i ISO 639-5:2008). A més, l'UNE/CTN 191/SC 5 ha confeccionat i publicat 149 normes en el camp de la terminologia elèctrica, com ja s'ha mencionat.

No obstant això, la càrrega de treball més gran de l'UNE/CTN 191, actualment, prové de la revisió i emissió de vots sobre els documents normatius elaborats pels diferents subcomitès d'ISO/TC 37. Això inclou, d'una banda, l'enviament de comentaris per a les normes en desenvolupament, escrites en anglès i, de l'altra, la revisió de les normes ja publicades (sigui de forma sistemàtica o avançada per acord del subcomitè

corresponent). La taula 1 recull, de manera resumida, el cos normatiu d'ISO, de la revisió del qual és responsable de forma directa l'UNE/CTN 191.

4 La normalització en les indústries de la llengua: reptes immediats

Un dels problemes detectats en el dia a dia de l'UNE/CTN 191 és la dificultat per trobar agents implicats o interessats en el desenvolupament de normes en el camp de la terminologia i les indústries de la llengua. Així mateix, s'ha constatat una aparent manca d'ús al nostre país de les normes ISO ja publicades en aquests àmbits, a excepció d'aquelles d'ús més extens i transversal (com és el cas de la família de normes ISO 639, ja esmentat).

Tot això dificulta, d'una banda, la traducció i adopció de normes ISO com a normes UNE en terminologia i les indústries de la llengua i, de l'altra, l'elaboració de noves normes UNE, ja que no es percep interès per part dels possibles agents implicats, interès que, altrament, és patent en altres àrees del saber al nostre país, com ara les noves normes sobre les ciutats intel·ligents,¹⁰ per exemple.

També creiem important mencionar aquí que, encara que no hagi depès directament de l'UNE/CTN 191, tant l'AENOR (actualment UNE) com l'AETER, com a integrants del comitè, han donat suport constantment a la creació d'una plataforma de l'espanyol científicotècnic, denominada *Terminesp*,¹¹ que es va iniciar amb més de 30.000 termes extrets d'un conjunt de normes proporcionades per AENOR. Aquesta base de dades terminològica multilingüe es pot consultar en línia,¹² gràcies al suport de la Fundación del Español Urgente (Fundéu-BBVA).

Certament, l'absència d'una vertadera política lingüística estatal per a l'espanyol que n'impulsi l'ús

(Sub)comitè ISO responsable	Nre. normes publicades	Nre. normes en desenvolupament	Nre. total normes supervisades
ISO/TC 37	13	6	19
ISO/TC 37/SC 1	6	2	8
ISO/TC 37/SC 1	14	2	16
ISO/TC 37/SC 1	4	4	8
ISO/TC 37/SC 1	22	14	36
Total	59	28	87

TAULA 1. Nombre de normes publicades, en desenvolupament i totals de les quals és responsable cada òrgan tècnic de l'ISO/TC 37

com a llengua de comunicació, així com la manca de suport econòmic, són algunes de les raons que han impedit el desenvolupament d'una plataforma més àmplia, com també el seu creixement i la integració d'altres recursos terminològics de l'espanyol i de les altres llengües de l'Estat que sí que disposen de les seves pròpies plataformes, ja que han estat més protegides per les institucions autonòmiques. En els últims temps sembla que alguns organismes públics han començat a prendre consciència que resulta imprescindible desenvolupar una gran plataforma de recursos lingüístics per a l'espanyol, on es poguessin trobar no només diccionaris especialitzats amb dades enllaçades, sinó també extractors de termes, ontologies o conversors entre diferents formats, per esmentar només alguns dels possibles recursos interessants en aquest àmbit.

No cal dubtar que tots aquests treballs, més o menys orientats a aconseguir una plataforma integrada de recursos terminològics i lingüístics, podrien contribuir a incrementar la productivitat i el progrés de les disciplines que utilitzen els productes de les indústries de la llengua (per exemple, la gestió de la terminologia, el desenvolupament de diccionaris terminològics o especialitzats o els processos més bàsics de lingüística computacional). Seria de gran ajuda, tant per als professionals que utilitzen el castellà científicotècnic com a eina de treball com per als empresaris que pretenen exportar i importar els seus productes. En efecte, els donaria la possibilitat d'accedir a un portal únic per poder trobar un gran nombre de recursos terminològics de diferents camps del coneixement relacionats amb els productes que ells vulguin importar o exportar i avalats per experts en cada domini. Així mateix, evi-

dentment, seria també de gran utilitat per als més de 572 milions de parlants del castellà.¹³

Per acabar, a tall de reflexió, volem insistir en tres aspectes. En primer lloc, l'ús de les normes publicades en aquest camp és clarament reduït, potser perquè cada agent en terminologia pensa que és preferible actuar al seu aire, possiblement per desconeixement dels avantatges que aporten aquestes normes. En segon lloc, una conscienciació més gran per part dels organismes públics amb relació a la projecció que la terminologia i els recursos lingüístics aporten a les indústries de la llengua seria un suport fonamental. Finalment, la participació d'un nombre més gran d'empreses i altres agents implicats en les indústries de la llengua, com ara experts, receptors o catalitzadors dels processos de normalització, suposaria una incitació encara més gran per a nous desenvolupaments. La gran importància d'aquest sector queda ben explicada en l'informe recent de la Unió Europea (2019) sobre les expectatives i els reptes de les indústries de les llengües europees. Anàlogament, aquest mateix procés d'expansió i promoció de l'espanyol en la normalització s'hauria d'estendre cap a altres organismes, com ara el Consorci World Wide Web (W3C),¹⁴ que també produeixen documentació relacionada amb les indústries de la llengua, i es converteixen en estàndards *de facto*,¹⁵ però els treballs dels quals, de la mateixa manera que la immensa majoria de les normes ISO, estan orientats primerament a la llengua anglesa i escrits en aquesta mateixa llengua. ✨

Traducció cap al català a càrrec de Mariona Arnau (IULA-UPF)

Referències

- ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE NORMALIZACIÓN (2009a). UNE-ISO 1087-1. Trabajo terminológico. Vocabulario. Parte 1: Teoría y aplicación (UNE-ISO 1087-1:2009). Madrid: AENOR.
- ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE NORMALIZACIÓN (2009b). UNE-ISO 1087-2. Trabajo terminológico. Vocabulario. Parte 2: Aplicaciones informáticas (UNE-ISO 1087-2:2009). Madrid: AENOR.
- CABRÉ, M. Teresa (2007). «Organizar la terminología del español en su conjunto: ¿realidad o utopía?». A: IV Congreso Internacional de la Lengua Española (Cartagena de Indias, 26-29 març 2007) [en línia]. <http://congresosdelengua.es/cartagena/ponencias/seccion_2/21/cabre_teresa.htm>. [Consulta: 6 de novembre de 2019].
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (1998). ISO 639-2: Codes for the representation of names of languages — Part 2: Alpha-3 code (ISO 639-2:1998). Ginebra: ISO.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (2002). ISO 639-1: Codes for the representation of names of languages — Part 1: Alpha-2 code (ISO 639-1:2002). Ginebra: ISO.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (2007). ISO 639-3: Codes for the representation of names of languages — Part 3: Alpha-3 code for comprehensive coverage of languages (ISO 639-3:2007). Ginebra: ISO.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (2008). ISO 639-5: Codes for the representation of names of languages — Part 5: Alpha-3 code for language families and groups (ISO 639-5:2008). Ginebra: ISO.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (2010). ISO 639-4: Codes for the representation of names of languages — Part 4: General principles of coding of the representation of names of languages and related entities, and application guidelines (ISO 639-4:2010). Ginebra: ISO.
- PAREJA-LORA, Antonio (2015). «Finding your way among ISO standards for terminology, language and linguistics». *Verbeia: Journal of English and Spanish Studies* [en línia], núm. 0, p. 158-183. <<http://www.ucjc.edu/wp-content/uploads/10.Antonio-Pareja-Lora.pdf>>.
- UNIÓ EUROPEA (2019). 2019 Language industry survey: Expectations and concerns of the European language industry [en línia]. <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019_language_industry_survey_report.pdf>.

Notes

1. Antigament coneguda com a AENOR; actualment, UNE - Normalización Española (<https://www.une.org>).
2. ISO/TC 37 Language and Terminology (Llenguatge i Terminologia) (<https://www.iso.org/committee/48104.html>).
3. No es tradueixen ni es descriuen amb més detall aquí els objectius de cada subcomitè per raons d'espai.
4. Detallades a <https://www.une.org/encuentra-tu-norma/comites-tecnicos-de-normalizacion/comite/?c=CTN%20191/SC%205>. L'any 2006, la Comissió Electrotècnica Internacional (CEI/IEC) va publicar la sisena edició del Diccionario multilingüe de ingeniería eléctrica en CD-ROM.
5. Inicialment anomenat AEN-CTN 191.
6. Centre de Terminologia de la Generalitat de Catalunya (<http://termcat.cat>).
7. Servizo de Terminoloxía Galega de la Xunta de Galicia (<https://www.cirp.es/w3/proxectos/proxecto-termigal.html>).
8. Terminologia eta Lexikografia Zentroa (Centre Basc de Terminologia i Lexicografia) del Govern Basc (<http://www.uzei.eus>).
9. Font: <https://www.iso.org/committee/48104.html>.
10. <https://www.aenor.com/certificacion/administracion-publica/ciudad-inteligente-indicadores>.
11. Aquest nom coincideix amb la iniciativa més ambiciosa expressada per M. Teresa Cabré, com a presidenta d'AETER el 2007, al IV Congrés Internacional de la Llengua Espanyola, a Cartagena de Indias (Colòmbia).
12. <http://www.wikilengua.org/index.php/Wikilengua:Terminesp>.
13. Dades extretes de l'Anuario del Instituto Cervantes 2017.
14. <https://www.w3.org>.
15. En aquest sentit, s'ha de mencionar SKOS (<https://www.w3.org/2004/02/skos>).